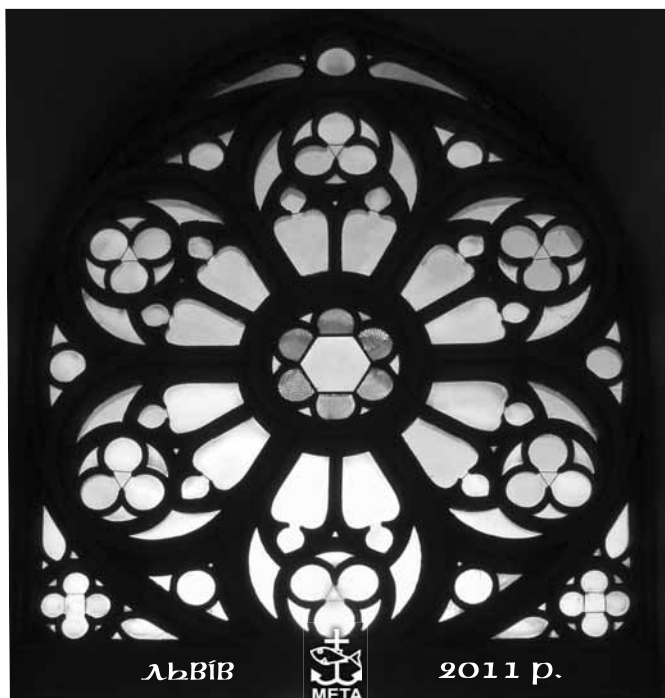

о. Іван ГАЛІМУРКА

храм
святих
олги і елизавети
у львові

(Історичний нарис)

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Історичною реальністю є те, що на початку ХХ століття Австро-Угорська імперія поступово наближала-ся до свого кінця. Цей період ознаменувався низкою сімейних трагедій династії Габсбургів, котрі впродовж кількох століть рядили справами не лише своєї імперії, а й навіть Європи. Однією з таких трагедій стала трагічна загибель від рук італійського анархіста Луїджі Лючені дружини кайзера Франца Йосифа I – імператриці Єлизавети, або «чарівної Зізі», як називали підлеглі кайзера свою улюбленицю. Щоб у якійсь мірі вивести цісаря зі смутку і потішити його, вирі-ло рішення запросити Франца Йосифа до Львова, де якраз остаточно було вирішено будувати величний собор і назвати його в честь загиблої дружини іменем св. Єлизавети. Поза тим, це запрошення мало також і дещо іншу мету – заохотити цісаря до фінансової підтримки проекту. Не можемо вповні ствердити, на-скільки правдивою є ця теза, однак наступні історичні моменти цього не виключають. Так, за словами Лео-

ніда Соколова, котрі знаходимо в його праці «Юбилей императора Франца Иосифа на фоне кризиса украинской национальной идеи», Франц Йосиф навідувався до Львова п'ять разів, причому останній раз був у вересні 1903 року – саме тоді, коли було оголошено переможця конкурсу проектів храму. Цісар їхав через Львів інспектувати цісарсько-королівську кавалерію, яка в той час була на військових маневрах в районі Комарна. На той час монархові виповнилося вже 73 роки.

Портрет дружини кайзера Франца Йосифа I – імператриці Єлизавети, або «чарівної Зізі», як називали підлеглі кайзера свою улюбленицю.

Поза тим, храми завжди були втіленням історії того чи іншого народу, і доволі часто з ними пов'язані легенди, які, незважаючи на спростування історичними фактами, від цього не зникають, але зберігають свою символіку, свій шарм, свій історичний сенс. Щось подібне несе в собі і костел св. Єлизавети. Навіть не стільки сама споруда, скільки її розміщення. Відповідно до традицій західноєвропейського містобудування, вид на перспективу вулиці повинен замикатися пам'ятником чи якоюсь іншою домінантою, найчасті-

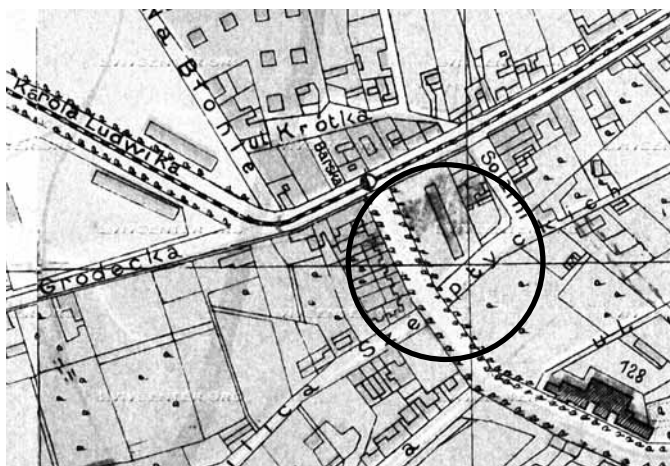
ше – храмом. У нашому випадку, всупереч цьому правилу, костел св. Єлизавети зміщено з осі магістралі. І це справді проглядається, якщо рухатися вул. Городоцькою до храму з боку Городка. Людський поговор відразу знайшов пояснення такій містобудівній недоречності: раніше, ще коли цей терен був околицею міста, гості, в'їжджаючи до Львова Городоцьким трактом, бачили праворуч на пагорбі величний гре-

Такий вигляд мав храм сто років тому.

ко-католицький собор св. Юра, який вигравав своїми бароковими формами. Тогочасні керівники міста, бажаючи, очевидно, показати «вищість» римо-католицизму в питаннях віри, захотіли продемонструвати це і в архітектурі. Саме тому, після зведення костелу св. Єлизавети, ансамбль собору св. Юра майже цілком перекривається його будівлею. І лише дещо нижче по

Колом позначено місце на площі Солярні, де розташовано святію (карта XIX ст.)

вул. Городоцькій можна спостерегти собор св. Юра, що потрапляє в поле зору свої північним фасадом. Підключивши уяву, всі бажаючі можуть спробувати перевірити справедливість цієї легенди.

ІСТОРІЯ

Наприкінці XIX століття західне передмістя Львова почало відігравати щораз більшу роль у житті міста, адже тут замешкували доволі заможні городяни. А всього на цей час тут нараховувалось близько 80 тисяч жителів і потреба будівництва нового храму в цій околиці була доволі актуальною, адже вірних римокатолицького обряду налічувалось тут понад 21 000 чоловік. З огляду на це, уже в 1894 році було створено комітет із будівництва храму, котрий, за згодою цісаря Франца Йосифа, безкоштовно отримав для зведення храму 1000 квад. сажнів колишньої площі Солярні, котра примикала до вулиці Городоцької. Свою назву площа отримала у 1871 р. від складів та гуртівень солі, які тут знаходились. Хоча слід відзначити, що львів'яни завжди називали і називають цю площу Привокзальною.

Для ефективнішого ведення будівництва у 1898 р. за 20 000 корон було докуплено кілька сусідніх діля-

нок площею 1 200 квадр. сажнів, а згаданий комітет було реформовано. Однак, у тому ж році було створено новий комітет, котрий постановив, що новозбудована святиня буде пам'ятником у честь 50-ліття урядування Франца Йосифа, яке припадало на 1898 рік. Крім того, передбачалось, що святиню буде віддано під опіку св. Єлизаветі Угорській і названо в її честь, адже ця свята вважалась опікункою цісаря. Хоча тут варто згадати і той факт, що Єлизаветою звали також дружину імператора, яка, як уже згадувалося, трагічно загинула від рук італійського анархіста Луїджі Лючені. На пам'ять про неї, власне, храм і назвали іменем св. Єлизавети.

Спочатку був намір віддати новозбудовану святиню отцям-редемптористам латинського обряду, однак пізніше постановили, що вона залишатиметься під опікою дієцезії.

3 березня 1902 року було оголошено конкурс на кращий проект храму св. Єлизавети. Передбачалося, що він повинен вміщати 2200 осіб, із яких 500 – сидячих. Храм повинен був мати три входи – головний і два бічних. Від учасників конкурсу вимагалось, щоб у проектах використовувалися форми романського або готичного стилю, а стіни щоб були або кам'яні, або муровані з цегли. Кошторис святині мусив укластися в 700 000 корон. Так, тогочасна газета «Kurjer Lwowski» у номері від 5 лютого 1903 р. відзначила: «На будівництво нового костелу св. Ельжбети, яку патрує архієпископ Більчевський, ухвалила вчора бюджетна комісія внесок у 300 000 корон, який буде сплачуватися в кредит на десять років по 30 тисяч».

На конкурс надійшло 19 проектів галицьких та польських архітекторів. І вже 19 березня 1903 р. було оголошено рішення журі – першу премію в 4000 корон присудити проектові Теодора Тальовського під назвою «Тріо».

Ось як оповіщав про підбиття підсумків конкурсу той же «Kurjer Lwowski» в числі за 19 березня 1903 року: «Завершився конкурс на проект будівництва костелу св. Ельжбети, який має стати на площі Солярні у Львові. Надіслано 19 проектів. Підсумок конкурсу є наступним: зрівняли дві перші нагороди по 3500 корон і нагородили проект під девізом «Тріо» та проект під девізом червоного хреста в колі. Третя нагорода

..... випала на проект під знаком поштової марки. Після відкриття конвертів дізналися, що автором проекту під девізом «Тріо» є проф. Тальовський зі Львова, а проекту під девізом червоного хреста – проф. Славомир Одживольський з Кракова; авторами ж проекту, відзначеного поштовою маркою, – є архітектори Тадеуш Стриєнський та Францішек Мончинський з Кракова. Нагороджений проект проф. Тальовського є в готичному стилі з домішкою «ангельшчизни». Це – проект костелу на дві або три вежі, три нави. Автор проекту його з тесаного каменю, з можливістю виконати з нетинькованої цегли».

Теодор Тальовський (1837-1910) був відомим архітектором свого часу, вихованцем політехніки Відня та Львова, учнем львівського архітектора Юліана Захарієвича. З кінця XIX ст. він працював виключно над проектами костелів. З 1901 року і до своєї смерті займав посаду професора Львівської політехніки.

Отож, можна було приступати нарешті до реального будівництва. Будівельні роботи зі зведення храму св. Єлизавети доручили вести фірмі Кароля Ріхтманна, а керівником будівництва був затверджений Ян Новорита. Перед будівничими стояло завдання: до кінця 1904 року стіни повинні бути вимурувані до рівня цоколів, а всі мулярські роботи належить закінчити у 1907 році.

У вересні 1904 року було розпочато копання ровів під фундаменти, а вже 15 жовтня наступного заклали наріжний камінь, в якому замурували фундаційний акт.

Зусиллями будівельників вже до серпня 1908 року було вимурувано стіни під накриття, а вежі – до половини своєї висоти.

Планувалося, що вікна, зокрема, вікна у святилищі, будуть заощені вітражами, великі фасадні вікна – фігурними композиціями, а вікна нав – геометричними рисунками. Однак до реалізації цих амбіційних планів не дійшло і вікна було зашклено звичайним склом. Рами і віконні розети було виготовлено в 1909 р. в майстерні Фелікса Гретчела у Львові.

Волосецька Ярослава, 1944 р. нар.: «Прекрасні оригінальні вікна в камені для цього храму виготовляв майстер із с. Демня, Миколаївського району, Яків Миханів. Його онука, котра також проживає у цьому

селі, розповідала мені, що за дідом приїздили зі Львова і везли його на будову церкви. Подібне вікно можна побачити і в хаті Миханівих, що в с. Демня.

Тесаний камінь на потреби церкви також возили господарі із Демня. Про це мені розповідав мій покійний батько, колишній житель с. Демня Маруняк Григорій, 1912 р. нар.».

Великої уваги було приділено різьбярським оздобам фасаду храму. Так, виконання фігури св. Єлизавети на фасаді бічної вежі було доручено Тадеушу Блотницькому, а виконання сцени Розп'яття з фігурами Богородиці і св. Івана, що на головному фасаді, – Петру Війтовичу, якого сучасники називали «нашим Фідієм».

П. Війтович походив з бідної греко-католицької родини. Вже в дитинстві виявив схильність до різьблення, а тому його було віддано на навчання до місцевого сницаря в Перемишлі, де він різьбив рами до картин. У 1890 році, як винагороду за роботу «Викрадення сабінянки», яка зайняла перше місце в академічному конкурсі, Петро Війтович отримав державну стипендію на дворічне навчання в Римі. Після повернення з Італії деякий час працював у Відні разом зі своїми віденськими вчителями Цумбушем та Гельмером при створенні пам'ятників. Протягом 1893-1894 років мешкав у Будапешті, після чого переїхав і оселився у Львові.

До витворів мистецтва П. Війтовича належав і вівтар св. Йосифа (1926 р.), який було знищено, як і решта оздоблень храму, вже за радянських часів. Крім цього, у Львові є ціла низка будівель, прикрашених його скульптурами, зокрема, фасад та інтер'єр оперного театру, скульптура св. Флоріана на будинку управління пожежної охорони, скульптурні композиції в Латинському катедральному соборі, барельєфи на будівлі залізничного технікуму та багато інших скульптур. Одну з його алегоричних робіт можна побачити також на будівлі залізничного вокзалу – вона має назву «Львів і Залізничний Рух».

Не маючи у Львові родичів, останні роки свого життя Петро Війтович провів у притулку для перестарілих митців (фундації підприємця Роберта Домса), що знаходився у будинку по сучасній вулиці Митрополита Андрея, 10, де тепер міститься відділ соціального забезпечення Львівської області. На той час скульптор

був уже настільки забутим невдячною львівською громадськістю, що до сих пір достовірно невідомі дата його смерті та місце поховання. У довідковій літературі прийнято вважати датою його смерті 1936-й

Таким бачили храм львів'яни і гості міста, увійшовши досередини.

рік. А от дослідник мистецтва Львова Юрій Бірюльов вважає, що Петро Війтович помер десь між 9-11 червня 1938 року у віці 76 років і, ймовірно, був похований на Янівському кладовищі у Львові. І все ж, вшановуючи пам'ять про цього непересічного митця, Львівська міська рада назвала у 1991 році його іменем вулицю поруч з колишнім притулком, яка нині з'єднує вулиці

Митрополита Андрея та Шептицьких і яка в минулому називалася вулицею Роберта Домса.

В роках 1908-1911 фірма Франціска Бжозовича покрила над костелом св. Ельжбети дах. У 1910 р. було встановлено три дзвони, виготовлені фірмою Фельчинських у Калуші. А від лютого 1911 р. фірма Антонія Барщевського розпочала мощення підлоги. Восени того ж року Йосип Нагорський електрифікував храм, і вже 22 жовтня відбулося освячення новозбудованого костелу. Всі атрибути парохії з храму св. Анни було перенесено, звісно, сюди. Офіційно ж про завершення будівництва було стверджено дещо пізніше – 1 грудня 1911 року. А 3 грудня в приміщенні було відслужено перше богослужіння. Видатки на будівництво храму склали 1 544 378 корон, що майже вдвічі перевершило попередньо заплановану суму.

Храм набрав вигляду тринавної базиліки з широкою центральною та вузькими боковими навами. Західний фасад із трьома порталами увінчує розеткою монументальне Розп'яття. Оздоблюють його також дві симетрично розміщені вежі з високими шпилями, увінчані хрестами. Трохи північніше від них знаходиться ще одна вежа – дещо вища. Тривежний храм у неоготичному стилі з гострими шпилями й романськими мотивами вирізняється своїм обсягом: його вмістимість і до нині залишається однією з найбільших у Львові.

В листопаді 1911 р. було оголошено конкурс на проекти бічних вітарів, котрі було закінчено до кінця жовтня 1916 року. За 5 000 корон скульптор Петро Війтович заповзявся закінчити всі роботи з виконання вітарів до листопада 1916 року, але через вибух I-ї Світової війни працю було припинено. І лише в 1917 році було встановлено вітар св. Йосифа. Роботи з його виконання профінансували львівські залізничники.

Під час I-ї Світової війни святиня зазнала руйнувань. Так, з даху було знято на військові потреби мідну бляху; натомість храм було покрито черепицею, покладеною на руберойд. Крім того, австрійською владою було знято і конфісковано три дзвони вагою 100, 120 і 150 кг. Рівно ж під час українсько-польської війни (1918-19 рр.) внаслідок артобстрілів святиня зазнала часткових руйнувань.

Після того, як було завершено направу зруйновано-

го, для храму було пожертвовано 8 неоготичних сповідальниць, виготовлених в майстерні Івана Войтовича в Перемишлянах, а також 52 лавки.

Варто також відзначити, що протягом більше двох десятків років (з перервами під час I-ї Світової війни) над проектом оздоблення інтер'єру працював викладач Львівської художньо-промислової школи, видатний львівський маляр Казимир Сіхульський (1879-1942). Саме він на замовлення львівського мисливського товариства розробив проект каплиці покровителя мисливців св. Губерта – з поліхромними розписами та вітражами на мисливські теми. На жаль, під час воєнних дій 1939-44 рр. ці вітражі були знищені. Також вже під час першого бомбардування Львова

На фото бачимо робітників, що покривають храм металевою бляхою.

у 1939 р. храм св. Єлизавети знову зазнав руйнувань. Тоді поряд із храмом розірвалася авіаційна бомба, внаслідок чого були пошкоджені шпилі та стіни. Деякі джерела повідомляють, що було зруйновано і вітражі (можливо, йдеться про ті ж вітражі роботи Сіхульського).

У 1926 році в храмі був встановлений та освячений 73-голосний орган – один із найбільших органів у Польщі роботи відомої польської фірми братів Домініка та Вацлава Бернацьких. Орган також було виконано в неоготичному стилі. Органи династії поляків Бернацьких були одними з найкращих в Європі (до слова – Домінік Бернацький був навіть офіційним

Зібравшись після роботи, ці робітники не думали, що потраплять на сторінки нашої книжечки.

постачальником російського імператорського двору). За словами місцевих жителів, цей орган було чути аж біля Львівської політехніки. Та з приходом «визволителів» у 1944 році та виїздом поляків на етнічну батьківщину цей інструмент було знищено. Ще в середині минулого століття можна було побачити деякі залишки органу, а саме – свинцеві труби, які було звалено на хорах. Та з роками і їх не стало – адже на той час і сам храм перетворився на велику руїну. За деякими

повідомленнями, частину дерев'яних компонентів органу було передано до каплиці у с. Малечковичі, що неподалік Львова, де вони стали основою іконостасу.

А тоді, в міжвоєнні роки, храм продовжували оздоблювати. Так, 8 березня 1928 р. було посвячено новий дзвін, відлитий у ливарні Манхауса.

У 1930 було оприлюднено проект нового монументального вітваря авторства Людомира Журковича та Йосифа Шостакевича (за іншими даними, проект головного вітваря розробив той таки Петро Війтович). Після деяких модифікаційних поправок виконання вітваря було доручено фабриці Чарторийських у Журавні. Різьбу осіб св. Єлизавети, св. Станіслава та ангелів у штучному камені виконала випускниця Львівської художньо-промислової школи та Краківської академії мистецтва Яніна Райхерт-Тодтова (1896-1982), а заскліла піраміду, що вінчає балдахін над вітварем, фірма Желенського. Після закінчення робіт біля оновленого вітваря і назагал у святилищі, 8 вересня архієпископ Болеслав Твардовський довершив освячення храму.

В роках 1935-36 дах храму було наново покрито мідною бляхою, а в підвальному приміщенні під захристією влаштовано поховальну каплицю (крипту). Тоді ж планувалось спорудити на площі біля костелу парафіяльний будинок та бурсу, але далі проектів справа не пішла: спочатку прийшли «визволителі», які зовсім не толерували будівництва храмів, а невдовзі на заваді стала Друга світова війна, після чого у Львові надовго встановилася радянська влада, яка перекреслила всі надії на подальше функціонування храму.

Останнє богослужіння перед закриттям храму відбулося в травні 1946 року. Під час останньої меси перед від'їздом парафіян на етнічну батьківщину голос молоденького вікарія задрижав; хлопчина розплакався і втік до захристії, а пробош з амвона мусив заспокоювати і паству, яка не могла здержати сліз.

Вірні-поляки, котрі покидали Львів, забрали з собою декілька скринь із церковними речами, які дещо пізніше було розміщено, серед інших, в монастирях Кармеліток босих та сестер Матері Божого милосердя. На початку 1960-х років багато речей із храму св. Єлизавети було перевезено також до Любачева, а інші передано до інших храмів. Саму святиню було

закрито і з часом переобладнано на склад сільсько-господарської продукції (зокрема, у 50-х роках сюди звозили на зберігання насіння льону; вантажівки заїжджали прямо в приміщення костелу і своєю вагою дуже понижили долівку храму). Комуністична влада хотіла цілком затерти сакральний характер споруди.

Фрагмент склепіння, знищеного війною, атмосферними чинниками і, найперше, – людською байдужістю.

Ілько Лемко у своїй книжці «Легенди старого Львова» пише про повоєнну долю храму, зокрема, таке: «З приходом до Львова радянської влади в червні 1946 року костел закрили. Чудова пам'ятка минулого з роками нищилася. Під стінами усередині костелу до пізньої весни залежувався торішній сніг, сонце не діставало туди, сповідальні були розламані, дерев'яні ажурні ґрати вирвані з м'ясом, на кам'яній візерунковій підлозі валялися фрагменти скульптур янголів з відбитими носами та крильцями. На хорах звалені

були в купу і зім'яті свинцеві органні труби».

Костел продовжував функціонувати як склад (тут почергово зберігали продукцію кондитерської фірми «Світоч», цемент, крейду та інші будтовари), і лише

Саме такий хрест було зрізано злочинцем з найвищої вежі у 1962 р. Оцей хрест, що його було наново виготовлено, сягає висоти 4,75 м і складається із 47 елементів, котрі поступово монтувалися на вершечку вежі.

поодинокі бабці-польки, котрі навколішки молилися часом на широких сходах перед головним входом, і букетики квітів, якими вони прикрашали замкнені ковані вхідні двері, нагадували, що це все таки Божий храм.

... З костелом св. Єльжбети пов'язана ганебна і трагічна історія святотатства. Безбожній радянській владі

дуже муляв очі хрест на найвищій рукотворній точці міста, і партійні керівники вирішили його спилати. Є декілька версій про те, ким же був цей хрестоламець, який зважився на грішний вчинок. Одні говорили, що це був син першого секретаря львівського міськкому компартії, інші – зек, якому пообіцяли за це достроково випустити на волю; треті казали, що це був досвідчений альпініст із такелажним оснащенням. Та ким би не був цей грішник, та в одну з ночей 1962 року він поліз центральною вежею храму догори, розраховуючи завершити свою справу до світанку, щоб його не бачили люди. Осідлавши найвищий шпиль, він почав пиляти хрест. Майже під самими зірками, над залитим місячним сяйвом дахом костелу, усім тілом припавши до холодного металу хреста – що думав і відчував цей чоловік?...

Робота виявилась не з легких. До світанку вдалося просунутися ледь на половину. Почали ходити трамваї. З вокзалу потягнулася незліченна юрба робітників, які доїжджали до міста із сіл... Багато людей ішло через площу на роботу на завод «Електрон». До восьмої години ранку площу загатив натовп людей, що посилали прокльони нечестивцеві. Гіпноз юрби зненацька перевершив критичну масу. Величезний хрест надломився і потягнув за собою донизу хрестоламця, який вже не міг випустити хреста зі своїх заціпенілих, останніх у своєму житті обіймів...

Наступним кроком безбожної влади було знищення восени того ж 1962 року хреста, який ще довгі роки після її приходу стояв перед костелом. Міськвиконком на цьому не зупинився і виношував два проекти: розвалити костел на шматки і вивезти за місто або від реставрувати і перепрофілювати на якийсь палац культури чи планетарій. Перше, як підраховували, коштувало два мільйони рублів, друге – приблизно чотири. На щастя, грошей у міста не виявилось ні на те, ні на інше.

Це є погляд літератора, а авторові книжечки вдалося отримати дещо іншу інформацію, котра стосується даного питання. Ласкавій увазі наших читачів подаємо свідчення очевидців:

Очевидець тих подій (ім'я просив не вказува-

ти): «Цю ганебну справу організував тодішній ІІ-й секретар залізничного райкому комуністичної партії. Він, до речі, був інвалідом, бо замість руки мав протез. Мені наказали завезти до костела газові балони з киснем і різак із шлангами. Людей, котрі мали зрізати хрест, було двоє – Горлачов Олег і Богомолів Анатолій. Обидва працювали на залізниці у поїзді № 908. «Роботу» розпочали десь коло півночі. Їхнім завданням було зрізати всі хрести. Горлачов різав хрест на найвищому шпилі. Сам хрест був зроблений із залізничної рейки, очевидно метал був доволі твердий. Горлачов хрест лише підрізав, і він під власною вагою похилився і сильно вдарив Горлачова по нозі. Внаслідок чого той припинив роботу і зліз донизу. Інший чоловік уже до тієї ганебної роботи не брався. Так зігнутий хрест провисів до ранку і протягом наступного дня. У цей час біля костела патрулювала міліція, бо люди були дуже обурені. Наступної ночі із заводу автотранспорту приїхав потужний автотранспортувач із довгим тросом. Ним обв'язали похилений хрест і стягнули донизу. Очікували, що блискучі сфери на хресті будуть золотими, але вони були покриті лише позолоченою фольгою. Тоді цей хрест відтягнули до 7-го відділку міліції, що на вул. Городецькій, і там його порізали. Через те, що не зуміли виконати «роботу» протягом однієї ночі, і пішов сильний поголос містом, інших хрестів не чіпали. Відомо, що за цей злочин обидва «герої» отримали по 80 советських рублів. На той час це в середньому була місячна платня робітника. Відомо, що ці гроші злочинці пропили в ресторані Львівського аеропорту.

За якийсь час, Горлачов, білорус за національністю, перебував у Білорусії і там потрапив в дорожню аварію – його збив мотоцикл. Удар прийшовся в ту ж ногу, котра була травмована хрестом. В часі операції на нозі, в кістці зламалося свердло і з тим осколком Горлачов приїхав до Львова. У лікарні на вул. Куйбишева (тепер – Огієнка) йому повторно зробили операцію. І знову невдало – нога стала коротшою, але ніяк не хотіла гоїтися. Так у цьому стані Горлачов і закінчив

СВОЄ ЖИТТЯ».

п. Кульчицька (Мончак) Анна. 1954 р. нар.:

«Раніше ми жили на вул. Окружній № 38. У сусідньому під'їзді, а саме у кв. № 7, жив Горлачов Олег, котрий зрізав хрест з нашого храму. Пригадую, що мав руде волосся. Він працював під керівництвом Богомоллова Анатолія, котрий також проживав на вул. Окружній і жив у тому самому будинку, можливо, що у квартирі №16 (?)».

п. Кінцій Лідія, 1926 р. нар.: «Горлачов Олег жив поруч із нами на вул. Окружній. Часто і багато випивав і тоді знущався із своєї дружини, так, що вона часто утікала від нього до сусідів. Дітей у них не було. На диво він гарно вишивав картини. Вишивав гладдю. Після того, як він знімав хрест з церкви, йому заплалили багато грошей. Він часто тим хвалився. Потім він розбився на мотоциклі і йому відтяли ноги. Незадовго наступила смерть».

НОВЕ ЖИТТЯ ХРАМУ

В часи «перестройки» міська влада нарешті усвідомила, що будівля костелу таки являє собою певну історичну цінність, і взялася дещо її підремонтувати. До цього, очевидно, спонукало владців і те, що у 80-х роках до Львова почало приїжджати все більше туристів з «цивілізованого світу», які, прямуючи з вокзалу, неодмінно звертали увагу на вигляд понівеченої монументальної архітектурної пам'ятки. Насамперед необхідно було полагодити дах, адже без цього всі подальші роботи були б безсеносовими. І розпочали з найважливого – із перекриття шпилів. Багато львів'ян ще, очевидно, пам'ятає роботу на запаморочливій висоті професійних альпіністів, які, висячи на мотузках, покривали вершечки шпилів мідною бляхою. Нині ця бляха вже позеленіла, а тоді, будиши свіжовстановленою, вона неабияк тішила око прохожого променистими відблесками ранкового чи призахідного сонця.

Однак на цьому внесок держави у справу реставрації пам'ятки закінчився – завадили економічна криза кінця 80-х років та подальший розвал СРСР. Настав буремний період боротьби за незалежність України,

безбожна імперія тріщала, і владі було не до культури. Вийшла з підпілля і голосно заявила про свої права Українська Греко-Католицька Церква. А далі настали нові реалії в умовах незалежної Української держави, де ініціатива вже перейшла до рук народу.

Цю вежу було цілковито зруйновано. Відновлена львівськими каменярями всередині 90-х рр. минулого століття.

Почався процес національного і духовного відродження, закриті храми знову заповнилися вірними. На їхні домагання сакральні споруди влада почала передавати релігійним громадам. І монументальна будівля на Привокзальній також не була обійдена стороною.

Отож, на початку 1991 року постало питання про по-

вернення костелу статусу діючої релігійної споруди. На приміщення виявилось кілька претендентів, але всіх відлякував стан споруди. І лише Греко-Католицька Церква вирішила взятися за цю зруйновану святиню. Почалася інтенсивна робота з оформлення усієї необхідної документації, і невдовзі державна влада офіційно передала храм громаді Української Греко-Католицької Церкви. Він отримав ім'я свв. Ольги і Єлизавети.

Храмове приміщення перебувало на той момент у жахливому стані. Стіни від сирості були покриті мохом, крізь дірявий дах у дощову погоду лилися потоки води, пориви вітру свистіли крізь незасклені віконниці, закручуючись вихором у просторому приміщенні. Про понівечений інтер'єр годі й говорити. І все ж це не відлякало вірних, які з ентузіазмом взялися за відбудову Божого дому. Позбувшись кількох машин різного мотлоху та сміття, привівши нутро храму до більш-менш пристойного вигляду, громада облаштувала у святині престіл, за яким уже 24 липня 1991 року відбулося перше Богослуження в українсько-візантійському обряді. Водночас тривав інтенсивний збір коштів на подальші ремонтні роботи. Очолив усю цю титанічну працю отець-парох Михайло Федорів.

З весни 1992 року розпочався інтенсивний ремонт храму. Найперше громада вирішила створити мінімальний затишок у церкві. Повністю перекрили дах, засклили вікна, побілили приміщення. Вечірні богослуження служили при свічках, оскільки храм ще не був електрифікований.

Після цього перед громадою постало питання, як пристосувати приміщення латинського костелу відповідно до канонів Греко-Католицької Церкви, надати інтер'єру рис, котрі притаманні українським церквам. При цьому слід було враховувати, що споруда є пам'яткою архітектури, і без погодження в Києві тут нічого не можна було змінювати. До того ж, не збереглося жодних фотографій, за якими можна було б говорити про тодішній інтер'єр храму.

В часі реконструкції було демонтовано латинський престіл і замінено його греко-католицьким. Новий престіл виконаний з матеріалу такої ж якості, що й латинський, і витриманий у стилі церкви – ніхто навіть не скаже, що цей престіл – не звідси.

З часом дійшло і внутрішнього облаштування храму. Отець Михайло, будучи капеланом Львівського коледжу декоративного та ужиткового мистецтва ім. І.Труша (тоді – художньо-промислового училища), тісно співпрацював з його викладачами та студентами у питаннях мистецького оздоблення храму, колористики його інтер'єру, добору предметів сакральнo-культoвoгo призначення тощо.

Завдяки цій співпраці у храмі з'явилися також ткані хоругви – дипломна робота випускників відділу ткацтва коледжу ім. І.Труша. На них виткано зображення Христа й Богородиці із різнокольорової шерсті і вплетено люрекс. Цей храм можна вважати своєрідним музеєм хоругов, оскільки тут є аж декілька дипломних робіт. Деякі надзвичайно цінні хоругви виготовлялись за особливим замовленням, як, наприклад, із зображенням княгині Ольги, Спасителя-Пантократора, Києво-Вишгородської Богородиці. При їх виготовленні

*Різдвяну літургію служить Архiepиcкoп
Львівський Преосвященний Ігор (Вoзьняк).
Поруч з ним – теперішній адміністратор
храму, автор цієї книжечки.*

застосовано відроджену давню галицьку традицію вишивання золотом. У храмі можна побачити хоругви різних форм: у вигляді щита, з витриманими про-

порціями 1 до 2 (як на знамені), що вважається найправильнішою формою, а також і зовсім довільні. При їх виготовленні застосовано одночасно дві техніки – аплікацію та вишивку. Своєрідною «візитною картою» храму є хоругва молодіжного Братства Матері Божої Неустанної Помочі, яку виготовила художниця Ірина Базилевич.

Зі скульптурним оформленням храму справи стояли значно краще, проте багато із них було розбито або потрощено їхні деталі. Автором цього оздоблення, як уже згадувалося, був випускник Віденської академії мистецтв Петро Війтович, який також був автором оздоблення приміщення сучасного коледжу ім. І.Труша. Дипломники коледжу відтворили для храму десять скульптур апостолів (дві скульптури залишились ще зі старих часів), тетрапод, аналойчики, горне сідалище, саркофаг та балдахін для плащаниці, два ліхтарі (на центральний та боковий входи) тощо. У вівтарній частині церкви львівський художник В.Шаленко спроектував і виконав сім вітражів.

Варто зазначити, що у 1993 році робітниками Львівського локомотиво-ремонтного заводу (директор І.Рудевич) було виготовлено хрест, який було зрізано з найвищої вежі у 1962 році, про що згадувалось вище. Сам хрест сягає висоти 4,75 м і складається із 47 елементів, котрі поступово монтувалися на верхечку вежі. Тепер мало хто скаже, що цей хрест було виготовлено зовсім недавно.

Протягом чотирьох років основні роботи з відновлення інтер'єру храму були завершені. Бракувало хіба що традиційного іконостасу. Але, незважаючи на це, 17 грудня 1995 року відбулось освячення вівтарної частини храму, чин якого здійснили тодішній єпископ-помічник Львівський Юліан Гбур, отець-декан Василь Ковпак, отець-парох Михайло Федорів, о. Аскольд Мальчицький, о. Іван Кончак та отець-диякон Михайло Ткачів.

Усі ремонтні роботи здійснювалися за офіри парафіян та спонсорські внески. Фінансову допомогу у відновленні храму надавали також численні львівські підприємства, серед яких – завод автотранспортувачів, локомотиво-ремонтний завод, керамічний завод, лікерогорілчаний завод, склозавод, Винниківська тютюнова фабрика, фірми «Світоч», «Колос», «Прогрес» та інші.

Тим часом продовжувалися реставраційні роботи уже щодо зовнішнього вигляду храму – слід було відновити, зокрема, скульптурні елементи над головним порталом, які загрожували обвалом. Взялися також за облаштування навколишньої території. У 2000-2003 рр. за стараннями о. Федоріва було встановлено мистецьки виконану металеву загорожу навколо храму, виготовлену робітниками того ж Львівського локомотиво-ремонтного заводу.

Керуючи господарськими роботами, о. Михайло не занедбував і душпастирської праці. Володіючи гарним сильним голосом, він дбав також і про культуру церковного співу. З його ініціативи було створено чудовий церковний хор «Вірую», а з часом – і дитячий хор «Надія». Обидва хори і сьогодні чарують своїм співом не лише парохіян та прихожан нашого храму – їх знають далеко поза межами Львова та Львівщини.

На Великодні свята 2002 року о. Михайло Федорів відійшов у кращий світ, і на його місце Блаженніший Любомир кардинал Гузар призначив нововисвяченого владику – тодішнього єпископа-помічника Львівського Ігоря (Возьняка). Перейнявши права пароха, владика Ігор заходився насамперед навести лад в обрядовому аспекті, намагаючись усунути з практики Богослужінь та з інтер'єру храму латинізаційний наліт. Це і стало приводом для гострого протистояння між владикою-парохом та громадою, очоленою тамтешніми отцями-сотрудниками. І цей конфлікт у церкві святих Ольги та Єлизавети виплюснувся далеко поза стіни храму, знайшовши широке відображення і на сторінках преси.

Та з часом вдалося досягти порозуміння, і справи на парохії налагодилися. Від серпня 2003 року до праці у храмі прийшли нові священики, котрі душпастирюють у ньому і сьогодні. Адміністратором храму з правами пароха призначено автора цієї скромної праці.

За останніх кілька років наш храм зазнав суттєвого оновлення. Так, до недавнього часу кам'яні елементи фасаду і даху становили чи не найбільшу загрозу для самого храму, адже протягом століття ніхто не слідкував за їхнім станом, і вони, деформовані війною та атмосферними чинниками, руйнувалися і падали вниз, проломлюючи дах храму. Зусиллями парохіян

вдалося їх реставрувати і зупинити загрозу обвалів. Крім того, в такий же спосіб було відновлено всі віконні розети, про котрі згадується вище у тексті.

Після того, як усі віконні шибки було замінено на склопакети, у храмі стало набагато затишніше. У 2007 році в підлозі храму встановлено обігрівальний контур, а у наступному – 2008 році – підлогу храму облицьовано сучасною керамічною плиткою. Для ефективнішої праці з молоддю та старшими парохіянами у приміщеннях храму облаштовано навчальні класи.

У 2009 році ми вийшли в інтернет, створивши свій сайт. Більше про нас можна довідатися за електронною адресою: www.olha-church.org.ua/

Список використаної літератури:

1. Архівна довідка ЦДІА України № 1000 від 07.08.2008 р.
2. Piotr Krasny. Koscioly i klaszory Lwowa z wiekow XIX i XX Krakow 2004
3. Ілько Лемко «Легенди старого Львова», вид-во «Апріорі», Львів 2008
4. www.ZAXID.NET (1903-й. Міські хроніки від Mankurta)
5. www.domivka.net
6. www.castles.com.ua
7. www.lvivcenter.org/uk
8. Публікації Лідії Садової («Ратуша», № 144 за 1997 р.), Ірини Бжезінської («Поступ», № 167 за 1999 р.), Ілька Лемка («Поступ», № 192 за 2004 р.), Надії Пастернак («Сівач»-«Sower», Стемфорд), № 9 за 2000 р. та ін.

3MICT

